

TEMA T1.2: INOVACIJE U MODERNOM OBRAZOVANJU (Inovativne metode učenja, Tehnologija u službi znanja, Softverske platforme i alati u obrazovanju...)

 Paper No.T1.2-1
03630

UTVRĐIVANJE POTREBA ZA BAZIČNOM I DODATNOM OBUKOM NASTAVNIKA UNIVERZITETA U NOVOM SADU SA CILJEM RAZVOJA NJIHOVIH NASTAVNIČKIH KOMPETENCIJA*
Jasna Adamov¹, Jovana Milutinović², Dejan Madić³, Sanja Podunavac-Kuzmanović⁴
¹Univerzitet u Novom Sadu, Prirodno-matematički fakultet, Novi Sad, Srbija

²Univerzitet u Novom Sadu, Filozofski fakultet, Novi Sad, Srbija

^{3,4}Univerzitet u Novom Sadu, Novi Sad, Srbija

¹jasna.adamov@dh.uns.ac.rs, ²jovanajm@ff.uns.ac.rs, ^{3,4}rektorat@uns.ac.rs

Kratak sadržaj: In order to improve the quality of university teaching at the University of Novi Sad, the attitudes of teachers and associates about their own teaching competences and the need to improve and deepen them with appropriate training were examined..

Ključne reči: Nastavničke kompetencije/Obuka nastavnika/Univerzitetska nastava

ESTABLISHING THE NEEDS FOR THE BASIC AND ADDITIONAL TRAINING OF THE UNIVERSITY TEACHERS IN NOVI SAD WITH THE PURPOSE OF DEVELOPING THEIR TEACHING COMPETENCES

Abstract: In order to improve the quality of university teaching at the University of Novi Sad, the attitudes of teachers and associates about their own teaching competences and the need to improve and deepen them with appropriate training were examined..

Key words: Teacher competences / Teacher training / University teaching

1. UVOD

Tokom poslednjih nekoliko decenija su procesi globalizacije i promene sistema visokog obrazovanja u Evropi podstakli intenzivne rasprave o skoro svakom aspektu visokog obrazovanja. Pri tome je pitanje podizanja kvaliteta univerzitetske nastave i stručnog usavršavanja univerzitetskih nastavnika u području vođenja nastavnog procesa postalo aktuelna i važna tema evropskih obrazovnih politika. Razmatranje puteva i procesa kroz koje se unapređuje kvalitet nastavnog procesa postalo je posebno bitno, budući da rezultati empirijskih istraživanja (Gibbs & Coffey, 2004; Postareff, Lindblom-Ylänne & Nevgi, 2007) pokazuju da pedagoško obrazovanje univerzitetskih nastavnika može doprineti razvoju nastavničkih kompetencija i unapređenju kvaliteta univerzitetske nastave. U tom kontekstu, u oblasti visokog obrazovanja doneta su i značajna dokumenta s opštim smernicama za razvoj nastavničkih kompetencija. Od posebnog značaja je Izveštaj Evropske komisije iz 2013. godine (*Report to the European Commission on improving the quality of teaching and learning in Europe's higher education institutions*, 2013, 64) u kojem se, u jednoj od preporuka za modernizaciju visokog obrazovanja, navodi da bi svi univerzitetski nastavnici do 2020. godine trebalo da steknu sertifikat o završenom programu stručnog pedagoškog obrazovanja za rad u nastavi, kao i da bi kontinuirano stručno osposobljavanje i sticanje nastavničkih kompetencija trebalo da postane uslov za sve zaposlene u visokoškolskoj nastavi. Istraživanja koja prate tokove razvoja visokog obrazovanja u Evropi pokazuju da je tokom poslednjih godina došlo do značajnog napretka u pogledu razvoja obaveznih i izbornih programa za sticanje nastavničkih kompetencija (Sursock, 2015), dok je na ministarskoj konferenciji državnih zvaničnika u Jerevanu 2015. godine još jednom snažno naglašeno da institucije treba da osiguraju kompetentnost svojih nastavnika (*Standards and guidelines for quality assurance in the European Higher Education Area - ESG*, 2015).

Eksplcitno isticanje potrebe obrazovanja univerzitetskih nastavnika za rad u nastavi može se pronaći i u aktuelnom strateškom dokumentu o razvoju obrazovanja u Srbiji - *Strategija razvoja obrazovanja u Srbiji do 2020. godine*. U tom dokumentu naglašava se potreba unapređivanja nastavnog procesa kroz poboljšanje kompetencija univerzitetskih nastavnika u stručnom, naučnom i didaktičkom pogledu. Takođe, ističe se da u našoj zemlji najveći broj

* Tekst je nastao u okviru projekta „Utvrdjivanje potreba za bazičnom i dodatnom obukom nastavnika Univerziteta u Novom Sadu sa ciljem razvoja njihovih nastavničkih kompetencija”, a koji finansira Pokrajinski sekretarijat za visoko obrazovanje i naučnoistraživačku delatnost.

univerzitetskih nastavnika nije u svojoj karijeri stekao obrazovanje iz metodike nastave, didaktike, pedagogije ili nije imao obuku u tim domenima, što negativno utiče na pedagoški rad pojedinih nastavnika i na rezultate tog rada. Dalje se u tekstu apostrofira da univerziteti treba da preuzmu obavezu da podignu kvalitet nastavnog rada i to tako što će „... prilikom reizbora uvesti dodatne kriterijume koji su u vezi s nastavničkim radom i definisati indikatore kojima će se meriti pedagoški rad univerzitetskih nastavnika” (*Strategija razvoja obrazovanja u Srbiji do 2020. godine*, 2012, 149). I pored preporuka iskazanih u ovom strateškom dokumentu, može se konstatovati da je u našoj sredini evidentan nedostatak detaljnih studija i istraživanja o nastavničkim kompetencijama univerzitetskih nastavnika.

2. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

Cilj ovog istraživanja odnosi se na ispitivanje (samo)procena nastavničkih kompetencija zaposlenih nastavnika i saradnika u nastavi Univerziteta u Novom Sadu, kao i na istraživanje njihovog mišljenja o nastavi i važnosti obuke za sticanje nastavničkih kompetencija. Očekivanja su bila da će rezultati istraživanja, zasnovani na mišljenju nastavnika i saradnika u nastavi o nastavničkim kompetencijama, omogućiti da se utvrde potrebe za bazičnom i dodatnom obukom za sticanje nastavničkih kompetencija i pomoći u identifikaciji ključnih pitanja i izazova koje je potrebno rešiti kako bi se poboljšao kvalitet visokog obrazovanja u svim naučnim oblastima na Univerzitetu u Novom Sadu. Nezavisne varijable u ovom istraživanju su: nivo obrazovanja (doktor nauka/umetnosti, magistar nauka/umetnosti, master, diploma), akademsko zvanje, uža naučna oblast (prirodno-matematičke nauke, tehničko-tehnološke nauke, društvene nauke, humanističke nauke, umetnost, medicinske nauke), godine života, pol i godine rada u univerzitetskoj nastavi. Za potrebe korelacionog istraživanja korišćen je specijalno konstruisan upitnik, a uzorak čine nastavnici i saradnici u nastavi zaposleni na Univerzitetu u Novom Sadu. Online upitnik poslat je na adrese svih zaposlenih na 14 fakulteta Univerziteta u Novom Sadu (2988 nastavnika i saradnika). Dobijeno je ukupno 750 odgovora, što znači da je odziv bio 25,1%.

3. REZULTATI I DISKUSIJA

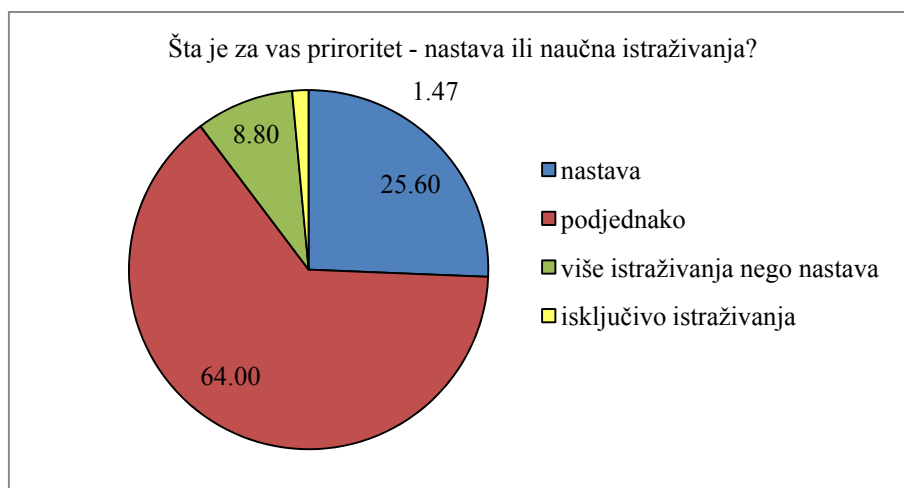
Kada su u pitanju načini sticanja nastavničkih kompetencija, rezultati istraživanja pokazuju da gotovo petina ispitanika zaposlenih u nastavi nikada nije prošla nikakvu pedagoško-psihološko-metodičku obuku za posao kojim se bave, a još 36% steklo je samo neformalna znanja čitajući knjige i članke. Oko 11% nastavnika obrazovalo se kroz formalne programe za profesionalno usavršavanje, a ostali ispitanici stekli su ova znanja na matičnim fakultetima u okviru nastavničkih obrazovnih profila na osnovnim, master ili doktorskim studijama. Među njima, najviše je ispitanika iz prirodno-matematičkog i društveno-humanističkog polja, kao i polja umetnosti. Struktura odgovora zaposlenih na Univerzitetu u Novom Sadu na pitanje o načinima sticanja nastavničkih kompetencija prikazana je na slici 1.

Slika 1. Načini sticanja nastavničkih kompetencija u ukupnom uzorku ispitanika

Rezultati istraživanja pokazuju da, kada je reč o načinima sticanja nastavničkih kompetencija, značajne razlike postoje između ispitanika muškog i ženskog pola: više žena je završilo odgovarajuće studijske programe, dok su se muškarci u većoj meri sami obrazovali. Takođe, veći procenat nastavnika muškog pola nije prošao nikakvu formalnu obuku za sticanje nastavničkih kompetencija (40,45% u odnosu na 35% ženske populacije). Razlike postoje i između ispitanika sa različitim stepenom stručne spreme. Među onim nastavnicima i saradnicima koji nikada nisu prošli nikakvu obuku za sticanje nastavničkih kompetencija najmanje je doktora nauka/umetnosti (13,0%), a najviše ispitanika je sa završenim osnovnim (37,1%) i master (23,9%) akademskim studijama. Najviše doktora i magistara nauka/umetnosti (14,2%) pohađalo je programe stručnog usavršavanja, a najmanje – nastavnika i saradnika sa završenim master studijama (5,0%).

Fakulteti se definišu kao obrazovno-naučne ustanove, što znači da bi nastavnici trebalo da se bave i izvođenjem nastave i naučnim istraživanjima. Odgovori ispitanika na pitanje koja je od ove dve aktivnosti za njih prioritet prikazani su na slici 2.

Slika 2. Orijentacija nastavnika na nastavu / naučna istraživanja

Kada je reč o percepciji poželjnih akademskih delatnosti, istraživanje pokazuje da najveći broj nastavnika i saradnika (oko 64%) podjednako cene i nastavne i istraživačke aktivnosti, a da oko četvrtina uzorka više uživa u nastavi. Manji udeo nastavnika se primarno doživljavaju kao istraživači, a manje kao nastavnici. Samo 1,5% nastavnika i saradnika preferiraju isključivo naučna istraživanja. Između nastavnika i saradnika iz različitih naučnih polja ne postoje izražene razlike, sem u kategoriji „više istraživanja nego nastava” koja je zastupljenija kod nastavnika iz tehničko-tehnološkog i prirodno-matematičkog polja, a najmanje zastupljena u polju umetnosti. Ova razlika je statistički značajna. Značajno je napomenuti da se ovakvi nalazi mogu uporediti sa nalazima sličnih istraživanja o nastavničkim kompetencijama univerzitetskih nastavnika i saradnika (Teichler, Arimoto & Cummings, 2013; Turk & Ledić, 2016) koja upućuju na to da ispitanici iz područja prirodnih, tehničkih i biotehničkih nauka iskazuju značajniju preferenciju prema istraživanju u odnosu na nastavu. U pogledu orijentacije na nastavu, odnosno nauku, statistički značajna razlika zapaža se između najmlađih ispitanika, sa manje od 1 godine radnog staža u nastavi, i ostalih grupa ispitanika. Oni su u najvećoj meri orijentisani na naučna istraživanja i ne vole nastavne aktivnosti (čak 35,5% ove grupe), dok su se najiskusniji nastavnici u najvećoj meri opredelili za nastavu, mada je i kod njih izražena sklonost ka bavljenju naučno-istraživačkim radom.

Dalje su ispitanici zamoljeni da na skali od 1 do 10 (gde je 10 najviša ocena) procene svoj nivo znanja i kompetencija za uspešno izvođenje nastave, a zatim da na istoj skali ocene i nastavničke kompetencije svojih kolega (srednja ocena). Posmatrajući ukupni uzorak, zapaža se da su ispitanici sebe ocenili višom ocenom (8,52) nego svoje kolege (7,80). Najviše ocene i sebi i kolegama dali su nastavnici iz umetničkog polja i tehničko-tehnološkog polja, a najmanju – iz polja medicinskih nauka. Pri tome su redovni profesori dali sebi statistički značajnu višu ocenu nego što su to uradili zaposleni u drugim zvanjima, što ukazuje na ulogu iskustva u radu sa studentima u sticanju i proceni nastavničkih kompetencija.

Upitani da li je obuka neophodna svima koji rade u nastavi, ispitanici su se u najvećem procentu složili s tvrdnjom da bi svi univerzitetski nastavnici trebalo da prođu obuku za sticanje nastavničkih kompetencija (44,8% uzorka). Takođe, veliki deo ispitanika (41,07%) veruje da je čak i instinktivno dobrim nastavnicima obuka preporučljiva da bi bili još bolji. Procena potreba nastavnika iz različitih nastavno-naučnih polja za obukom svih nastavnika za sticanje nastavničkih kompetencija prikazana je u tabeli 1.

Tabela 1. Slaganje nastavnika iz različitih nastavno-naučnih polja s tvrdnjama o potrebi za obukom svih nastavnika za sticanje nastavničkih kompetencija (u % ispitanika u grupi)

Tvrdnja	Nastavno-naučno polje*				
	TT	PM	DH	U	MED
Svi univerzitetski nastavnici, bez obzira kojom strukom se bave, trebalo bi da prođu obuku za sticanje nastavničkih kompetencija.	40,15	37,04	45,28	20,69	55,20
Neki nastavnici su prosto rođeni za taj poziv i njima obuka nije potrebna.	7,06	12,96	7,55	8,05	4,00
Čak i ako ste instinktivno dobar nastavnik, obuka je preporučljiva i dobro dođe da budete još bolji.	46,47	42,59	43,40	57,47	37,60
Obuka je nepotrebna, jer svako na kraju, kroz praksu i iskustvo, nauči kako da bude dobar nastavnik.	6,32	7,41	3,77	13,79	3,20

* TT – tehničko-tehnološko polje, PM – prirodno-matematičko polje, DH – društveno i humanističko polje, U – polje umetnosti, MED – polje medicinskih nauka

Kada je reč o biranju načina na koje izvode nastavu, ispitanici su se u najvećoj meri opredelili za odgovore da uče od kolega i s njima razmenjuju iskustvo ili da se odlučuju po osećaju i rade onako kako im se čini da je dobro. Uz to, rezultati istraživanja pokazuju da oko 30% ispitanika ne zna da za posao nastavnika u osnovnim i srednjim školama postoji uslov (36 ESPB iz bloka pedagoško-psihološko-metodičkih predmeta): oko 33% uzorka ispitanika smatra da bi sličan uslov trebalo da postoji i za sve članove nastavnog osoblja (profesore, docente, asistente ...). U istraživanju je ispitana i lična želja nastavnika za razvojem nastavničkih kompetencija: pokazalo se da najveći broj nastavnika želi da unapredi i osavremeni svoj rad u nastavi (60,93% uzorka).

Kvalitativna analiza odgovora ispitanika na pitanje otvorenog tipa u okviru kojeg su ispitanici mogli da iskažu svoje mišljenje ili daju komentare pokazuje da se u svojim odgovorima najveći broj ispitanika fokusirao na temu obuke za sticanje nastavničkih kompetencija (u 43 od ukupno 73 komentara). Analiza pokazuje da je značajan broj ispitanika (u 32 slučajeva) iskazalo izrazito pozitivno mišljenje prema potrebi organizovanja obuke za sticanje nastavničkih kompetencija univerzitetskih nastavnika. Pri tome, pojedini nastavnici i saradnici dodaju da bi takva obuka trebalo da osposobljava univerzitetske nastavnike za primenu savremenih nastavnih strategija i metoda, ali i da bi, u slučaju pohađanja obuke, nastavnici i saradnici trebalo da budu rasterećeni drugih obaveza. Negativno mišljenje prema obuci za sticanje nastavničkih kompetencija iskazalo je ukupno 9 ispitanika, pri čemu je kvalitativna analiza odgovora pokazala da se razlozi takvom mišljenju nalaze u velikoj opterećenosti naučnoistraživačkim radom, obezbeđivanju finansijskih sredstava, odnosno pisanju projekata. Iskazana mišljenja ispitanika pokazala su se kao veoma značajna budući da se mogu koristiti kao osnova za kreiranje i dimenzioniranje programa formalne obuke za sticanje nastavničkih kompetencija nastavnika i saradnika u nastavi zaposlenih na Univerzitetu u Novom Sadu.

4. ZAKLJUČAK

Kvalitetna nastava i univerzitetski nastavnici kompetentni za rad u nastavi danas se posmatraju kao ključan element povećanja relevantnosti i kvaliteta visokog obrazovanja. Rezultati sprovedenog istraživanja pokazuju da gotovo petina zaposlenih u nastavi na Univerzitetu u Novom Sadu nikada nije prošla pedagoško-psihološko-metodičku obuku. Iako rezultati istraživanja pokazuju da na Univerzitetu u Novom Sadu najveći broj nastavnika i saradnika (oko 64%) podjednako ceni i nastavne i istraživačke aktivnosti, rezultati istraživanja sprovedenog na univerzitetima u 46 zemalja (Sursock, 2015, 79) upućuju na to da članovi akademske zajednice u 90% slučajeva opažaju da je uloga svojih institucija podjednako orijentisana i na nastavu i na istraživanje. U tom okviru, mogao bi se steći utisak da se kod nas nastava posmatra kao prateća delatnost u odnosu na naučnoistraživački rad. Otuda se, polazeći od rezultata analize stanja i potreba koje se odnose na razvijenost nastavničkih kompetencija nastavnika zaposlenih na Univerzitetu u Novom Sadu, od strateške obrazovne politike u Srbiji, kao i od smernica evropske politike visokog obrazovanja, preporuke koje donosi ovaj rad odnose na redefinisane uslove napredovanja univerzitetskih nastavnika i na potrebu organizovanja formalne obuke za sticanje nastavničkih kompetencija univerzitetskih nastavnika i saradnika u nastavi zaposlenih na Univerzitetu u Novom Sadu. Na taj način biće omogućena realizacija zahteva sadržanih u zakonskim aktima i odlukama koji se odnose na unapređenje i osiguravanje kvaliteta nastave i rada visokoškolskih institucija.

5. LITERATURA

- [1] Andrée Sursock, *Trends 2015: Learning and teaching in European universities*, European University Association, Brussels, Belgium, 2015.
- [2] Graham Gibbs, Martin Coffey, The impact of training of university teachers on their teaching skills, their approach to teaching and the approach to learning of their students. *Active Learning in Higher Education*, Vol. 5, No. 1, 87-100, 2004.
- [3] Liisa Postareff, Sari Lindblom-Ylänne, Anne Nevgi, The effect of pedagogical training on teaching in higher education. *Teaching and Teacher Education*, Vol. 23, No. 5, 557-571, 2007.
- [4] Marko Turk, Jasminka Ledić, *Kompetencije akademske profesije. Fata volentem ducunt, nolentem trahunt*. Filozofski fakultet u Rijeci, Rijeka, 2016.
- [5] *Report to the European Commission on improving the quality of teaching and learning in Europe's higher education institutions*, High Level Group on the Modernisation of Higher Education, Publications Office of the European Union, Luxembourg, 2013.
- [6] *Strategija razvoja obrazovanja u Srbiji do 2020. godine*, Službeni glasnik RS, broj 107/2012.
- [7] *Standards and guidelines for quality assurance in the European Higher Education Area - ESG*, European Association for Quality Assurance in Higher Education, **Brussels, Belgium, 2015**.
- [8] Ulrich Teichler, Akira Arimoto, William K. Cummings (Eds.), *The Changing academic profession. Major findings of a comparative survey*, Springer, Dordrecht, 2013.